

Ніна Авер'янова

кандидат філософських наук, науковий співробітник,
Центр українознавства філософського факультету
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0002-1088-2372

Email: aver_n@ukr.net

Тетяна Воропаєва

кандидат психологічних наук, доцент,
старший науковий співробітник,
Центр українознавства філософського факультету,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0001-8388-7169

Email: voropayeva-tania@ukr.net

СПЕЦИФІКА ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ ПОСТБІПОЛЯРНОГО СВІТУ В КОНТЕКСТІ NBICS-ТЕХНОЛОГІЙ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Анотація. У статті розглянуто українські реалії та специфіку збройних конфліктів у постбіполярному світі в контексті NBICS-технологій. Для вирішення цієї проблеми використовувався інтегративний підхід, який передбачає розгляд об'єкта дослідження в його зв'язках і взаємозалежностях з іншими процесами та явищами, а також урахування взаємодії різноманітних факторів, що визначають формування та розвиток конфліктизаційних явищ.

Після краху біполярної моделі виникла глибока криза в забезпеченні всіх систем безпеки (міжнародної, макрорегіональної, мезорегіональної, національної та мікрорегіональної). Основною проблемою міжнародних відносин у постбіполярному світі є високий рівень їх конфліктності. У добу глобалізації одне з перших місць займають техніко-технологічні, науково-інноваційні та інформаційні фактори (пов'язані з розвитком нанотехнологій, генної інженерії, формуванням глобальних інформаційно-технологічних мереж виробництва та збуту, з інтеграцією науки, освіти і виробництва, тобто з усіма провідними галузями шостого технологічного укладу), нині ці фактори та NBICS-технології стають все більш взаємозалежними. У сучасному світі науками стратегічного рівня є ті, що входять до комплексу NBICS (це наукові дисципліни, що розробляють новітні нано-, біо-, інформаційні, когнітивні та соціальні технології). Оскільки і українознавство, і конфліктологія належать до сфери соціогуманітарних досліджень, вони можуть бути спрямовані на розвиток та використання деконфліктизаційного потенціалу українців, а також інформаційних, пізнавальних, соціальних і творчих ресурсів української людини та української спільноти. Інтегративні можливості сучасного українознавства дозволяють поєднати концептуальний інструментарій і дослідницькі принципи не тільки українознавства та конфліктології, але й соціальної філософії, історії, політології, когнітології, інформаціології, соціології, культурології, психології, антропології, військової науки у рамках вивчення процесів конфліктизації та деконфліктизації культурно-історичного простору українства в умовах сучасних викликів і загроз.

Ключові слова: конфлікт, збройний конфлікт, конфліктизація, деконфліктизація, інтегративний підхід, NBICS-технології, Україна, Російська Федерація.

Nina Averianova

Ph.D. in Philosophy, Research Associate,
Centre of Ukrainian Studies, Faculty of Philosophy,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Tetiana Voropayeva

Ph.D. in Psychology, Associate Professor, Senior Research Associate,
Centre of Ukrainian Studies, Faculty of Philosophy,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

SPECIFICITY OF ARMED CONFLICTS OF THE POST-BIPOLAR WORLD IN THE CONTEXT OF NBICS-TECHNOLOGIES: UKRAINIAN REALITIES

Abstract. *The article considers Ukrainian realities and specifics of armed conflicts in the post-bipolar world in the context of NBICS-technologies. To solve this problem, an integrative approach was used, which involves considering the object of study in its connections and interdependencies with other processes and phenomena, as well as taking into account the interaction of various factors that determine the formation and development of conflictizational phenomena.*

After the collapse of the bipolar model, there was a deep crisis in the provision of all security systems (international, macro-regional, mesoregional, national and micro-regional). The fundamental problem of international relations in the post-bipolar world is the high level of their conflict. In the days of globalization, one of the first places is technical and technological, scientific, innovative and information factors (associated with the development of nanotechnology, genetic engineering, the formation of global information technology networks of production and marketing, with the integration of science, education and production, that is, with all the leading industries of the sixth technological mode), nowadays these factors and NBICS-technologies are becoming more interdependent. In today's world, the sciences of the strategic level are those that are part of the NBICS complex (these are the scientific disciplines that develop the latest nano-, bio-, information, cognitive and social technologies). Since both Ukrainian studies and conflictology belong to the field of socio-humanitarian studies, they can be aimed at developing and using the deconflictizational potential of Ukrainians, as well as information, cognitive, social and creative resources of the Ukrainian person and the Ukrainian community. Integrative capabilities of modern Ukrainian studies allow combining conceptual tools and research principles not only of Ukrainian studies and conflict studies, but also of social philosophy, history, political science, cognitology, information science, sociology, culturology, psychology, anthropology, military science in the study of conflictizational processes of the cultural and historical space of Ukrainians in the conditions of modern challenges and threats.

Keywords: *conflict, armed conflict, conflictizational, deconflictizational, integrative approach, NBICS technologies, Ukraine, Russian Federation.*

Постановка проблеми. Відомо, що в сучасному світі науками стратегічного рівня вважаються ті, які входять у комплекс NBICS (це ті наукові дисципліни, які розробляють новітні нано-, біо-, інформаційні, когнітивні та соціальні технології). Оскільки і *українознавство*, і *конфліктологія* належать до сфери соціогуманітаристики, то вони можуть бути націлені на розвиток і використання деконфліктизаційного потенціалу українства, а також інформаційних, когнітивних, соціальних і креативних ресурсів української людини й української спільноти. Це передбачає створення цілої системи «*концептуальних мостів*» між українознавством і конфліктологією. Інтегративні можливості сучасного українознавства дозволяють поєднати концептуальний інструментарій і дослідницькі принципи не тільки українознавства та конфлікто-логії, але й соціальної філософії, історії, політології, когнітології, інформаціології, соціології, культурології, психології, антропології, військової науки у рамках вивчення процесів **конфліктизації та деконфліктизації**

культурно-історичного простору українства в умовах сучасних викликів і загроз.

На рубежі ХХ – ХХІ століть людство вступило в новий період свого розвитку. Після розпаду СРСР **біполярна система**, яка домінувала після закінчення Другої світової війни, була зруйнована. Поняття «**біполярний світ**», яке активно використовується в соціальній філософії, історії, політології, конфліктології, цивіліології, правознавстві та культурології означає двополосну структуру світових політичних сил. Подібна двополосність утворилася після Другої світової війни (1939–1945 рр.) і зберігалася у період «Холодної війни» (1949–1991 рр.), коли лідером Західного світу стали США, а лідером системи світового соціалізму став СРСР. Оскільки обидві наддержави боролись за власний геополітичний і гео економічний вплив у світі, то у обох країн була ядерна зброя, безліч союзників (включаючи очолювані США і СРСР військово-політичні блоки – НАТО й Організацію Варшавського Договору), а також різноманітний інструментарій для досягнення власних стратегічних і тактичних цілей.

Біполярна система забезпечувала відносну стабільність міжнародних відносин, а конкуренція між СРСР і США за домінування, а також за вплив на інші країни світу досить часто приводила до збройних конфліктів у даних країнах.

«Пост-біполярний світ на нинішньому етапі можна було б назвати проміжним, перехідним від глобального домінування Заходу, яке сформувалося після завершення Холодної війни, до багатопольярного, який ще не склався (і невідомо, чи складеться остаточно)...» [16, с. 30]. Сучасні дослідники намагаються знайти відповіді на питання, чи буде пост-біполярний період новим етапом якісної трансформації світового порядку, чи загострення міжнародної напруженості після 2014 р. стане нездоланною кризою світопорядку [6].

Після краху біполярної моделі настала **глибока криза** у сфері забезпечення всіх систем безпеки (міжнародної, макрорегіональної, мезорегіональної, національної та мікрорегіональної). Фундаментальною проблемою міжнародних відносин у **пост-біполярному світі** є високий рівень їх конфліктності. В умовах глобалізації конфліктизаційні процеси можуть набувати транснаціонального й планетарного характеру [34, с. 4-5]. Глобальними загрозами стали міжнародний тероризм і екстремізм, а також можливість застосування зброї масового ураження. Крім цього, продовжує зберігатися й відтворюватися **конфліктогенність пострадянського простору**, що призводить до конфліктизації відносин між новими незалежними державами. Таким чином, проблема конфліктизації міжнародних відносин у пост-біполярному світі доволі актуальна і займає важливе місце в системі сучасної соціогуманітаристики. У коло даної проблематики входить і питання **російсько-українського збройного конфлікту** на території України [40, с. 411-456], конструктивне вирішення якого має величезне практичне значення для всієї планети.

Аналіз наукових публікацій. Проблеми, пов'язані з **розгортанням, поглибленням і врегулюванням кризових явищ постбіполярного світу** як на глобальному, так і на національному рівнях, а також з посиленням впливу конфліктних тенденцій на розвиток окремих держав і світу в цілому, були проаналізовані у працях Р. Арона, Е. Гідденса, Л. Даймонда, Р. Дарендорфа, А. Етціоні, В. Зігерта, Л. Козера, А. Пшеворського, Д. Растоу, Дж. Сарторі, Р. Фішера, С. Хантінгтона, М. Хеттіха, У. Юрі; В. Алтухова, В. Барінової, А. Батріменка, Т. Бельської, С. Бобровник, А. Большакова, В. Бусленко, О. Валецького, П. Гай-Нижника, А. Глухової, В. Горбатенка, В. Горбуліна, О. Григор'євої, А. Ішмуратової, А. Картунова, В. Котигоренка, І. Кресіної, Д. Лікарчук, А. Маруховської, А. Москаленко, Т. Павловської, Е. Перова, Б. Толчинського, А. Чижової та ін. Різнопланові проблеми збройних конфліктів, їхні причини та способи запобігання аналізували в своїх працях С. Бжезинський, Дж. Джоулвен, Г. Кіссінджер, Дж. Кеннан, Дж. Мак-

Конелл, Дж. Робертсон, С. Хантінгтон; М. Воротнюк, В. Горбулін, А. Конопляник, С. Пашков, С. Попов, В. Сліпченко, В. Толубко, В. Юрковський та ін. Питання розгортання збройних конфліктів та особливостей їх врегулювання шляхом проведення міжнародних миротворчих операцій досліджують С. Акулов, М. Капітоненко, Г. Перепелиця, Л. Троцько та ін. [4; 5; 8; 11; 22].

Відомо, що збройні конфлікти та війни – це величезна небезпека, оскільки вони не тільки затримують поступальний розвиток суспільства, але й можуть призвести до загибелі усього людства. В історії людської цивілізації війни виступали найістотнішим чинником дестабілізації людського соціуму, а кількість людських жертв постійно зростала. Так, наприклад, якщо у війнах у XVII ст. загинуло 3 млн осіб, у війнах у XVIII ст. – більше 5 млн осіб, у війнах XIX ст. – 6 млн осіб, то під час Першої світової війни кількість вбитих досягла 10 млн осіб, а у Другій світовій війні – більше 50 млн осіб [23, с. 106]. В Уппсальській програмі досліджень конфліктів у світі (UCDP) Університету Уппсали (Швеція) зафіксовано, що з 1946 р. по 2013 р. відбулось 254 збройних конфлікти (114 війн), а з 1989 р. по 2013 р. – 144 збройних конфлікти (47 війн) [39, с. 541]. У 2018 р. відзначалось, що рівень збройних конфліктів у світі залишається на високому рівні, при цьому ключовою проблемою є внутрішні конфлікти з участю зовнішніх сторін, а кількість загиблих людей складає 76 тисяч осіб [36, с. 589]. За 5,5 тис. років існування людської цивілізації на нашій планеті відбулось понад 15 тис. озброєних конфліктів, «у яких загинуло приблизно 3,5 мільярди людей» [15, с. 342].

На жаль, людство спрямовує більшу частину енергії власних інтелектуальних зусиль на **винаходи все нових і нових видів зброї та засобів ведення війн**. Відомі конфліктологи й соціологи А. Анцупов, С. Кандилович та С. Прошанов [3], аналізуючи наукові праці Ю. Плюсіна [12; 13; 14], звернули увагу на виокремлені ним **чотири інваріантні типи відносин**, у які вступають будь-які організми, що перебувають у певній групі: 1) з приводу життєвих ресурсів – територій, їжі і т.п.; 2) з приводу відтворення потомства; 3) спрямовані на підтримання порядку в групі, як вираження потреби у збереженні статусу кожного індивіда (або особини); 4) «дружні», спрямовані на збереження соціальної єдності даної групи [14]. А. Анцупов, С. Кандилович та С. Прошанов наголошують, що для розуміння основних тенденцій еволюції соціальної взаємодії **конфліктологу** необхідно хоча б у найзагальнішому вигляді уявляти **порівняльний характер еволюції знарядь знищення живих істот** (зброї і бойової техніки), **засобів праці і засобів розвитку самої людини**. «Найбільш високими темпами Homo sapiens (людина розумна!) удосконалює знаряддя знищення своїх співбратів. Сьогодні знаряддя знищення людей є настільки «досконаліми», що з їх допомогою можна гарантовано і багаторазово стерти

з лиця землі все людство, а заодно й значну частину інших ні в чому не винних 2 млн видів тварин на планеті. Ступінь досконалості бойового списа неандертальця і термоядерної бомби генерала, який має три вищі освіти для виконання своєї функції – вбити якомога більше людей, просто не співмірні. Дивно, але, створивши атомну бомбу, людство не тільки не поставило крапку в справі вдосконалення зброї, але навіть не пригальмувало цей процес. Нейтронна бомба, біологічна зброя, лазери, високоточна зброя і т.д. Перелік після-атомних видів зброї може зайняти цілу сторінку» [3, с. 122-123]. Набагато повільнішими темпами удосконалюються **засоби праці**. Ще повільніше **розвивається сама людина**. Поступ у сфері **соціальної взаємодії** людей ще менш помітний. А кількість загиблих, покалічених, інших видів шкоди від воєн, вбивств, насильства та експлуатації одних груп іншими стрімко збільшується від століття до століття [3, с. 123-124].

Метою даної статті є аналіз специфіки збройних конфліктів постбіполярного світу в контексті NBICS-технологій.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що ще К. Клаузевіц підкреслював, що «війна – це акт насильства, який має на меті змусити противника виконати нашу волю» [10]. Всі війни, які коли-небудь мали місце на нашій планеті, сучасні дослідники поділяють на **війни доядерного і ядерного періодів**. Поява у 1945 році ядерної зброї порушила еволюційний процес розвитку війн, адже **нове покоління війн** не приходить миттєво, для цього необхідний певний період, який залежить від економічного рівня розвитку певного суспільства [21]. Війну будь-якого покоління слід розглядати як складне суспільно-політичне явище, що включає сукупність різних видів боротьби: політичної, дипломатичної, ідеологічної, економічної, збройної, інформаційної, екологічної та інших, які ведуть між собою держави або суспільно-політичні та цивілізаційні системи [15]. Відомо, що у всі часи війна поєднувала в собі суперечливу єдність політики й збройного насильства та ґрунтувалася на тому, що для кожної воюючої сторони формулу збройної боротьби можна було уявити як суму двох взаємопов'язаних, але протилежних за напрямком векторів дій: 1) **вектор наступальний ударний** (удар по противнику своїми засобами ураження), 2) **вектор оборонний** (захист своїх військ та об'єктів від дії (ураження) засобами противника).

В. Сліпченко, М. Требін і Д. Райський та інші вчені виділяють **шість поколінь війн** [15; 17; 21]. У рамках **контактних війн доядерного періоду** виділяються чотири покоління війн [15, с. 343]. **Перше покоління війн:** використовуються холодна зброя, обладунки та контактне рукопашне протиборство, відбуваються війни піших і кінних підрозділів та частин. Головна мета: знищити противника, заволодіти його зброєю й цінностями. **Друге покоління війн:** використовуються порох,

гладкоствольна зброя, відбуваються контактні (на деякій дистанції) окопні війни підрозділів, частин і з'єднань піхоти, застосовуються бойові дії морських сил у прибережній частині морів. Головна мета: знищити противника, заволодіти його територією та цінностями. **Третє покоління війн:** використовуються різні багатозарядна зброя підвищеної скорострільності, точності й дальності стрільби, відбуваються контактні (на деякій дистанції) траншейні, окопні війни загальновійськових з'єднань і об'єднань, бойові дії на морях і океанах. Головна мета: розгром збройних сил противника, руйнування його економіки та повалення політичного устрою. **Четверте покоління війн:** використовуються автоматична й реактивна зброя, сухопутні війська, танки, авіація, флот, транспортні засоби та засоби зв'язку, відбуваються контактні (на деякій дистанції) траншейні війни на суші, повітряні удари по військах, війни на морях і океанах. Головна мета: розгром збройних сил противника, руйнування його економічного потенціалу й повалення політичного устрою. У рамках **безконтактних війн ядерного періоду** виділяються ще два покоління війн. **П'яте покоління війн:** може розпочатися безконтактна ядерна війна. подібний збройний конфлікт неодмінно набуде стратегічних масштабів, ніякі цілі у подібній війні не можуть бути досягнуті, оскільки країна, яка застосувала ядерну зброю першою, загине трохи пізніше за другу. **Шосте покоління війн** називають війнами XXI ст. Таку війну визначають як безконтактну без'ядерну війну стратегічного масштабу. Головною метою протиборчих сторін є розгром економічного потенціалу противника, а також зміна його політичного устрою. Якщо в основу концепції війн п'ятого покоління було закладено масове застосування ракетно-ядерної зброї, то концепція війн шостого покоління базується на принципі широкомасштабного використання високоточної зброї, основними бойовими характеристиками якої є вибірковість і точність ураження противника [15; 21]. Руйнування єдиного інформаційного поля противника, так само як і успішний захист свого власного інформаційного поля може мати **вирішальне значення** в війнах шостого покоління. У збройних конфліктах нового типу значно зростає роль **інформаційно-психологічної боротьби**. Будь-яка розвинена країна, що має достатній потенціал для ведення війн шостого покоління, може безкарно змінити політичний режим в іншій країні (яка ще не досягла успіхів у розбудові «мережевої армії»), поставити під власний контроль її природні ресурси, вивести з ладу промисловість тощо [15, с. 343-344].

Зарубіжні дослідники вважають, що «**війна нового покоління**» – це новий підхід до реалізації концепції нетрадиційних бойових дій, який пов'язаний із **сучасними російськими військово-теоретичними напрацюваннями** у сфері ведення війн XXI ст. [26; 31]. Як вітчизняні, так і зарубіжні науковці припускають, що ця концепція втілює в життя фундаментальні положення так званої «**доктрини**

В. Герасимова» [7; 28]. Дана доктрина була розроблена у 2013 р. на протигагу **ідеї гібридної війни**, яка була розроблена західними експертами кількома роками раніше. Доктрина В. Герасимова була використана в ході протистояння російських та українських військ **під час окупації Криму у 2014 р.** [32; 33]. Західні вчені переконані, що тема «війни нового покоління» є простою адаптацією традиційних російських військових уявлень про те чи інше оперативне оточення, яке має властивість швидко еволюціонувати під впливом політичних, технологічних, економічних та інформаційних чинників [37]. Експерти зазначають, що застосування російськими збройними силами деяких елементів нової стратегії можна було побачити у процесі війн у Чечні та Грузії, але в ході окупації Криму та російсько-українського збройного конфлікту вона була помітно вдосконалена [26; 33]. Отже, сутністю концепції «війни нового покоління» є формулювання, запропоноване російським генералом Валерієм Герасимовим: **«війни вже не оголошуються, а розпочавшись – йдуть не за звичним для нас шаблоном»** [7; 28].

Відомо, що ключові положення концепції «війни нового покоління» засновані на принципах, що були розроблені китайським мислителем Сунь Цзи, який стверджував, що «війна – це шлях обману» [19] (визначаючи військове ремесло як мистецтво уведення в оману), а також на радянській теорії рефлексивного управління [26; 37]. **Рефлексивне управління** – це вплив на прийняті противником рішення через підсовування (нав'язування) йому таких вихідних посилок, на підставі яких він діє бажаним для маніпулятора чином. Ці положення можна репрезентувати у вигляді кількох основних тез: а) **здійснення політичного тиску** через агентів впливу, пропаганду, інформаційні операції, компрометацію місцевої влади тощо; б) **залучення опосередкованого впливу** на противника шляхом організації кібератак, порушення роботи транспортної інфраструктури, підготовки й озброєння повстанців тощо; в) **використання військової інтервенції** шляхом демонстративного висування своїх військ до кордонів противника, організація добровольчих загальновійськових формувань, об'єднання зусиль повстанських угруповань із частинами російської армії тощо; г) **використання примусового стримування** шляхом агресивного патрулювання повітряних кордонів противника, перекидання систем тактичної ядерної зброї, військові маневри у масштабах театру військових дій (або в межах континенту) тощо; г) **застосування договірних маніпуляцій** шляхом «жонгливання» домовленостями, які стосуються припинення вогню, внесення розбрату в табір західних країн за допомогою економічних та інших важелів [9; 18; 20; 33].

За допомогою головних положень концепції «війни нового покоління» сучасні дослідники виокремлюють **кілька фаз розгортання конфлікту**: 1) використання невійськових методів асиметричного

впливу, які засновані на інформаційно-психологічних, дипломатичних, ідеологічних і економічних заходах, а також націлені на створення необхідного військово-політичного тла; 2) проведення спеціальних операцій щодо введення в оману військово-політичного керівництва противника за допомогою скоординованої роботи дипломатичних каналів, ЗМІ та шляхом імітації витоків у загальний доступ важливих документів і даних; 3) залякування, обман, підкуп і вербування урядових та військових чиновників противника з метою перешкоджання виконанню ними безпосередніх службових обов'язків належним чином; 4) спеціальна пропаганда, націлена на дестабілізацію ситуації в середовищі цивільного населення і трансляція інформації з воєнізованими підризними наративами; 5) встановлення безполітної зони і блокування атакованої країни, використання приватних військових компаній у тісній взаємодії з місцевими опозиційними силами; 6) розгортання військової активності, якій передують великомасштабна розвідувальна й диверсійно-підризна кампанія; 7) комбінування точкових інформаційних операцій із залякуванням населення шляхом демонстрації військово-повітряної переваги, разом з радіо електронною боротьбою та використанням систем високоточної зброї і зброї на нових фізичних принципах з різних платформ та носіїв; 8) придушення різноманітних вогнищ опору та знищення залишків угруповань противника, яким вдалося вижити, шляхом використання повітряних десантів, зачисток і комплексів далекобійних ударних озброєнь, які діють за наводкою розвідувальних підрозділів спецназу важелів [26].

Військові аналітики підкреслюють, що російська концепція «війни нового покоління» не ґрунтується низькорівневими засобами прихованого втручання, комбінуючи їх із впливом на високому рівні й нахабною демонстрацією можливості безпосереднього вступу в конфлікт з противником ядерної наддержави [33]. Отже, у **постбіполярну добу** прихований вплив став кращим за пряме руйнування, безконтактний бій став ефективнішим за безпосереднє зіткнення, підризн противника зсередини став кращим за його знищення, культурна й інформаційна війна стали ефективнішими за протистояння озброєнь і технологій, інформаційно-психологічний компонент війни переважив традиційне тривимірне поле бою і т.п. [26; 29; 31; 33; 37]. Під час операції в українському Криму російське військове командування змістило акцент у своїх діях на завоювання симпатій частини українського суспільства за допомогою нових організаційних напрацювань інформаційної війни, використовуючи їх для придушення морально-психологічного стану військового персоналу противника та цивільного населення країни. Основним пріоритетом подібних дій стала відмова від використання **жорсткої** військової сили на користь переконання особового складу супротивника і підштовхування його до активності, спрямованої проти свого керівництва і

своєї держави. Культивування негативних настроїв у суспільстві, поєднана з цілим спектром заходів із інструментарію «м'якої сили» (поширення пропаганди, підкуп місцевої влади, встановлення контактів з місцевими елітами і т.п.), дозволила необхідним чином трансформувати оперативну обстановку, ідея «впливу» стала наріжним каменем всього оперативного планування, а для її втілення було пущено в хід все: майстерна організація внутрішніх каналів зв'язку, оперативні заходи із введення противника в оману, психологічні операції та добре продумана система зовнішніх зв'язків [26; 29; 31; 37].

Очілюючись на **держав постбіполярного світу** необхідно усвідомити стратегічну значимість нової форми військових дій, яка не є військовою операцією в її класичному розумінні. Розгортання «війни нового покоління» розмиває очевидні кордони між військовою та невійськовою активністю, не даючи можливості чітко визначити або ідентифікувати наявність самого факту ворожого впливу [26]. «Війна нового покоління» надає можливість по-новому подивитись на те, що у недалекому майбутньому може стати ареною бойових зіткнень, а російсько-український збройний конфлікт на території України, очевидно, став для цієї концепції своєрідним випробувальним полігоном [33]. Отже, **постбіполярний період** характеризується ще більшою нестабільністю, конфліктогенністю та великою кількістю внутрішньодержавних і міждержавних збройних конфліктів, ніж попередні епохи. Адже в період рубежу ХХ і ХХІ століть **кількість збройних конфліктів постійно зростала**. Серйозну загрозу для всього світу сьогодні становить загострення різних проявів сепаратизму, екстремізму, релігійного фанатизму і тероризму, прояви яких постійно модифікуються, що підтверджується трагічними подіями у Парижі, Ніцці, Берліні та інших містах світу. Останні події на Близькому Сході та в Україні, як зазначають деякі політологи й футурологи, можуть служити своєрідною «прелюдією» до третьої світової війни.

Дослідження сучасних вчених показують, що **конфліктизація міждержавних відносин** стала однією з форм силового вирішення політичних, територіальних, етнонаціональних, релігійних, економічних та інших суперечностей, що формує цілу систему загроз як для національної, так і для міжнародної безпеки. Сучасні збройні конфлікти являють серйозну загрозу для людства, оскільки в умовах глобалізації вони можуть швидко поширюватися. В умовах постбіполярного світу необхідний пошук **розумного балансу** між різноспрямованими інтересами протиборчих сторін, а також механізмів задоволення життєво важливої потреби світового співтовариства у мирі та безпеці для нинішніх і майбутніх поколінь. В умовах **мілітаризації** будь-якої конфліктної взаємодії рівень конфліктогенності зростає. Ескалація напруженості й застосування насильства шляхом мілітаризації та

ескалації конфліктної взаємодії призводять до конфронтації і збройних конфліктів.

Особливості конфліктизації міждержавних відносин у постбіполярному світі можна розглянути на прикладі України. Українське суспільство з 1991 р перебуває у стані глибоких соціально-економічних, політико-правових та соціокультурних трансформацій, багато з яких мають **постколониальний (пострадянський, посттоталітарний, посткомуністичний, постгеноцидний і т.п.) характер**. Прагнення пострадянської еліти України до особистого збагачення і недостатня увага до зміцнення національної державності привели до залежності України від західного фінансування та російського політичного й економічного впливу. Пострадянська еліта України змушена була постійно балансувати, використовувати ідею багатовекторності, йти на не виправдані політичні компроміси, а спроби українського громадянського суспільства подолати постколониальну залежність від Росії та європеїзувати свою країну, відмовляючись від нав'язуваних неоколоніальних відносин, були припинені агресивними діями РФ, які привели до окупації Криму й окремих районів Донецької та Луганської областей.

Конфліктизація відносин між РФ та Україною розпочалась із 1991 р, ініціювалися торгіві, газіві, економічні конфлікти, всі ці конфлікти проходили на тлі практично постійної інформаційно-психологічної війни Росії проти України. І в 2014 р. відбулась мілітаризація цих конфліктних взаємовідносин, які переросли у гібридну війну, названу В. Горбуліним «ключовим інструментом російської геостратегії реваншу» [8]. Відмінною особливістю постбіполярного періоду розвитку України є триваюча вже більше семи років російська військова агресія, яка привела до окупації Криму та окремих районів Донецької та Луганської областей.

У цих умовах простір дестабілізації різних сфер суспільного життя помітно збільшується, значно посилюється соціальна напруженість, загострюються різнопланові суперечності, виникають численні конфліктні ситуації у багатьох сферах суспільного життя. Як свідчать факти, сьогодні помітно зростає кількість кризових явищ в українському суспільстві, спостерігається загострення соціально-економічних, політичних, релігійних конфліктів, з'явився цілий комплекс проблем, пов'язаних з **майже тотальною конфліктизацією** життєдіяльності громадян України (конфліктизація є одним з традиційних способів насильницького вирішення будь-яких питань колоніальними імперіями на території їх колишніх колоній).

Процеси конфліктизації соціуму можуть породжувати безліч проблем, які пов'язані як із загостренням старих, так і з появою нових суперечностей. У конфліктогенних ситуаціях переплітаються соціально-економічні, політико-правові, соціокультурні та інші чинники життя соціуму. Перераховані проблеми сприяють **загостренню конфліктів** від мікро- до макрорівня. **В умовах**

постбіполярного світу конфлікти створюють значну загрозу людству, адже шляхом швидкої ескалації вони можуть перетворюватися на широкомасштабні війни. Вивчення сучасних збройних конфліктів, причин їх виникнення та розвитку у зв'язку з глобальними політичними процесами є актуальним і займає важливе місце в системі сучасної соціогуманітаристики. Зокрема, знаючи історію виникнення збройних конфліктів, їх природу, фази й види можна спрогнозувати виникнення нових конфліктів [27; 30; 35; 38].

Висновки і пропозиції. Таким чином, в добу глобалізації на одне з перших місць виходять техніко-технологічні, науково-інноваційні та інформаційні чинники (що пов'язується з розвитком нанотехнологій, генної інженерії, з формуванням глобальних інформаційних технологічних мереж виробництва і збуту продукції, з інтеграцією науки, освіти й виробництва, тобто з усіма провідними галузями шостого технологічного укладу), у наш час ці чинники та NBICS-технології стають все більш взаємозумовленими і взаємозалежними. Інтегративний потенціал сучасного українознавства дозволяє поєднувати інформаційні, когнітивні та соціальні технології, які є важливими складовими комплексу НБІКС.

Історія показує, що розвиток і ескалація збройних конфліктів залежать від багатьох чинників: 1) від сепаратистських тенденцій, спрямованих на руйнування цілісності держави; 2) від територіальних, культурно-історичних, економічних, політичних, міжетнічних, міжнаціональних, міжцивілізаційних та інших суперечностей між сусідніми державами; 3) від опору громадян авторитарним, деспотичним правителям, а також колоніальним і антидемократичним режимам; 4) від мілітаризації суспільства й держави, вільного доступу до зброї; 5) від агресивної політики певних військово-політичних сил, які провокують збройні зіткнення для досягнення своїх цілей; 6) від активізації давніх конфліктів; 7) від порушення прав етнічних, національних та релігійних груп; 8) від нерівномірного й несправедливого розподілу фінансових ресурсів та кардинального зростання бідності населення; 9) від порушення або ігнорування прав людини і громадянських свобод; 10) від зростання нестабільності політичної системи держави [27, 30, 35, 38].

Знання природи конфліктів допомагає суб'єктам краще орієнтуватися у **складній соціальній дійсності постбіполярного світу**, знаходити правильні рішення у нестандартних ситуаціях і надзвичайних умовах. Нинішня кризова ситуація в Україні виникла не тільки внаслідок особливостей попереднього історичного розвитку та політичних рішень, які приймалися в Україні після здобуття нею державної незалежності, але й через неокolonіальну політику РФ.

Головним завданням влади та громадськості сучасної України є пошук можливостей і шляхів деконфліктизації соціуму, трансформації конфліктів з

їх вибухонебезпечних і деструктивних форм у конструктивні, коли вони можуть і повинні позитивно вплинути на розвиток суспільства. Необхідно також розробити комплекс заходів (гуманітарних, політико-правових, соціально-економічних і військових), спрямованих на відвернення викликів, небезпек і загроз національним інтересам України. Треба підтримувати баланс сил, ресурсів, цінностей, політико-правових та соціально-економічних проблем у суспільстві й державі. Необхідно розробити комплексну стратегію протидії руйнівним діям іноземних найманців на території України, активізувати використання політико-дипломатичних засобів для деескалації, врегулювання й припинення російсько-українського збройного конфлікту в Україні та посилити економічні санкції проти Російської Федерації [1; 2; 24; 25]. Основним завданням, яке стоїть перед світовою спільнотою, є створення стабільної, більш збалансованої й безпечної системи міжнародних відносин.

1. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Міждержавний збройний конфлікт на теренах України: неокolonіальний вимір. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 145(№ 6), Ч. 2. С. 7–11.

2. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Стратегія «розумної сили» як основа для припинення збройного конфлікту в Україні та реінтеграції окупованих територій. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Випуск 147 (№ 8). Ч. 2. Філософські науки. С. 7–13.

3. Анцупов А.Я., Кандыбович С.Л., Прошанов С.Л. *Актуальные проблемы социологии. Указатель 1088 докторских диссертаций (1990–2019 гг.)*. М.: Проспект, 2020. 296 с.

4. Батрименко О.В. *Особенности современных збройно-політичних конфліктів*. К., 2006. 18 с.

5. Воронюк М.О. Особенности международных конфликтов пост-біполярного периода. *Стратегічна панорама*. 2009. № 4. С. 41–44.

6. Гай-Нижник П. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики. К.: МП Леся, 2016. 586 с.

7. Герасимов В.В. Ценность науки в предвидении. *Военно-промышленный курьер: еженедельная газета*. 2013. 27 февраля. Т. 476. № 8.

8. Горбулін В. П. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. URL: <http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viy-na-yak-klyuchoviy-instrumentrosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu-.html>.

9. Денисов А.А., Денисова Е.В. Краткий очерк основ теории управляемой конфронтации. *Информационные войны: журнал*. 2014. Т. 29. № 1. С. 24–33.

10. Клаузевиц К. О войне. М., 1934 г. URL: <http://militera.lib.ru/science/clausewitz/index.html>

11. Перов Е.В., Перова М.Б. Концепция конфликтогенности общества. *Управление экономическими системами: электронный научный журнал*. 2014. №12. URL:

<http://uecs.ru/ekonomicheskaya-bezopasnost/item/3241-2014-12-19-06-58-57?pop=1&tmpl=component&print=1>

12. Плюснин Ю.М. Социобиология и проблема построения теории эволюции биосоциальности. *Известия СО АН СССР*. Новосибирск, 1987. Вып. 1. № 3. С. 48–53.

13. Плюснин Ю.М. *Проблема биосоциальной эволюции: теоретико-методологический анализ*. Новосибирск: Наука, 1990. 240 с.

14. Плюснин Ю.М. *Инвариантные структуры отношений в биологических и социальных системах*. Дисс. в форме научного доклада на соиск. уч. ст. доктора философских наук. Новосибирск, 1993. 42 с.

15. Райский Д.А. Концепция войн шестого поколения в контексте международной безопасности. *Вестник Санкт-Петербургского университета*. Серия 6. 2009. Вып. 3. С. 342–349.

16. Симония Н.А., Торкунов А.В. Новый мировой порядок: от биполярности к многополярности. *Полит (Political Studies)*. 2015. № 3. С. 27–37.

17. Слипченко В.И. Войны шестого поколения: оружие и военное искусство будущего. М., 2002. 384 с.

18. Смолян Г. Рефлексивное управление – технология принятия манипулятивных решений. *Труды Института системного анализа РАН: журнал*. 2013. Т. 63. № 2. С. 54–61.

19. Сунь-цзы. Трактат о военном искусстве. Перевод и исследование Н.И. Конрада. М.-Л.: Изд-во АН, 1950. 404 с.

20. Томас Т.Л. Рефлексивное управление в России: теория и военные приложения. *Рефлексивные процессы и управление: журнал*. 2002. Т. 2. № 1. С. 71–89.

21. Требин М.П. Войны XXI века. М., 2005. 608 с.

22. Шаклеина Т.А. Лидерство и современный мировой порядок. *Международные процессы*. 2015. Том 13. № 4. С. 6–19.

23. *Энгельс и военная история*. М.: Воениздат, 1972. 275 с.

24. Averianova N., Voropayeva T. Information security of Ukraine: social and humanitarian aspects. *2020 IEEE International Conference on Problems of Infocommunications. Science and Technology (PIC S&T)*. Kharkiv, 2020. P. 511–514.

25. Averianova N., Voropaieva T. Transformation of the Collective Identity of Ukrainian Citizens After the Revolution of Dignity (2014–2019). *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*. 2020. № 7. P. 45–71.

26. Bērziņš J. *Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy*. Center for Security and Strategic Research: National Defence Academy of Latvia, 2014. 240 p.

27. Brian K. Annual. Research Review: The experience of youth with political conflict – challenging notions of resilience and encouraging research refinement. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 2013. № 54. Pp. 461–473.

28. Chambers J. *Countering Gray-Zone Hybrid Threats. An Analysis of Russia's 'New Generation*

Warfare' and implications for the US Army. Modern War Institute at West Point. 18 October, 2016.

29. Chekinov S.G., Bogdanov S. A. The Nature and Content of a New-Generation War. *Military Thought*. 2013. № 4. Pp. 12–22.

30. Esteban J. Polarization, fractionalization and conflict. *Journal of Peace Research*. 2008. Vol. 45. № 2. Pp. 163–182.

31. Fedyk N. Russian “New Generation” Warfare: Theory, Practice, and Lessons for U.S. Strategists. *Small Wars Journal*. 2016. 25.08.

32. Fisher M. *In D.N.C. Hack, Echoes of Russia's New Approach to Power*. New York Times. 25 July 2016.

33. Karber P., Thibeault J. Russia's New-Generation Warfare. *ARMY Magazine*. 2016. Т. 66. № 6.

34. Niblett Robin. *Globalization and World Order*. Conference Report. London: Royal Institute of International Affairs. 2014. С. 4–5.

35. Nye J. *Understanding International Conflicts. An Introduction to Theory and History*. Longman Classics in Political Science. Sixth edition. Cambridge: Harvard University Press; 2004. 240 p.

36. Pettersson Therese, Hogbladh Stina, Oberg Magnus. Organized violence, 1989–2018 and peace agreements. *Journal of Peace Research*. 2019. Vol. 56 (June). Issue 4. Pp. 589–603. P. 589.

37. Sinclair N. Old Generation Warfare: The Evolution – Not Revolution – of the Russian Way of Warfare. *Military Review*. 2016. №5-6. С. 8–15.

38. Strasheim Julia. Power-Sharing, Commitment Problems, and Armed Conflict in Ukraine. *Civil Wars*. 2016. 18(1). С. 25–44.

39. Themner Lotta, Wallensteen Peter. Armed conflicts, 1946–2013. *Journal of Peace Research*. 2014. Vol. 51 (July). Issue 4. Pp. 541–554.

40. Wallensteen P., Wieviorka M., Abraham I., Aggestam K., Bellamy A., Cederman L.E., Ferret J., Vilmer J.B., Heitmeyer W., Muvumba-Sellström A., Nathan L., Shinoda H., Stepanova E., Odgers Ortiz O. Violence, wars, peace, security. *Rethinking society for the 21st century. Report of the International Panel on Social Progress*. Edited by International Panel on Social Progress (IPSP). Cambridge: Cambridge University Press, 2018. P. 411–456.

References

1. Averianova N.M., Voropayeva T.S. (2019). *Mizhderzhavnyj zbrojnyj konflikt na terenax Ukrainy: neokolonial'nyj vymir* [Inter-state armed conflict on the territory of Ukraine: the neo-colonial dimension]. *Gileya: naukovyj visnyk*. Vyp. 145(№ 6), Ch. 2. Pp. 7–11 (in Ukrainian).

2. Averianova N.M., Voropayeva T.S. (2019). *Stratehiya «rozumnoj syly» yak osnova dlya pryvynnyja zbrojnoho konfliktu v Ukraini ta reintehratsiyi okupovanykh terytorij* [The “reasonable force” strategy as a basis for ending the armed conflict in Ukraine and reintegrating the occupied territories]. *Hileya: naukovyj visnyk*. Vyp. 147 (№8). Part 2. Filosofs'ki nauky. Pp. 7–13 (in Ukrainian).

3. Antsupov A.Ya., Kandybovich S.L., Proshanov S.L. (2020). *Aktual'nye problemy sociologii. Ukazatel' 1088 doktorskih dissertacij (1990–2019 gg.)* [Actual problems of sociology. Index of 1088 doctoral dissertations (1990–2019)]. Moscow: Prospect. 296 p. (in Russian).
4. Batorymenko O.V. (2006). *Osoblyvosti suchasnyx zbrojno-politychnyx konfliktiv* [Features of modern armed and political conflicts]. Kyiv. 18 p. (in Ukrainian).
5. Vorotnyuk M.O. (2009). *Osoblyvosti mizhnarodnyx konfliktiv post-bipolyarnogo periodu* [Features of international conflicts of the post-bipolar period]. *Strategichna panorama*. № 4. Pp. 41–44 (in Ukrainian).
6. Gai-Nyzhnyk P. (2016). *Agresiya Rosiyi proty Ukrayiny: istorychni peredumovy ta suchasni vyklyky* [Russia's aggression against Ukraine: historical preconditions and modern challenges]. Kyiv: MP Lesya. 586 p. (in Ukrainian).
7. Gerasimov V.V. (2013). *Cennost nauki v predvidenii* [The value of science is in foresight]. *Voennopromyshlennyj kurer: ezhenedel'naya gazeta*. T. 476. № 8. 27 February (in Russian).
8. Gopbulin V.P. «Gibrydna vijna» yak klyuchovyj inctpument posijskoyi geoctpategiyi pevanshu [«Hybrid warfare» as a key instrument of the Russian geo-strategy of the vanguard]. URL: <http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyna-yak-klyuchovyj-instrumentrosijskoyi-geostrategiyi-revanshu-.html> (in Ukrainian).
9. Denisov A.A., Denisova E.V. (2014). *Kratkij ocherk osnov teorii upravlyaemoj konfrontacii* [A brief outline of the foundations of the theory of controlled confrontation]. *Informacionnye vojny: zhurnal*. T. 29. № 1. Pp. 24–33 (in Russian).
10. Clausewitz K. (1934). *O vojne* [About the war]. Moscow (in Russian).
11. Perov E.V., Perova M.B. (2014). *Koncepciya konfliktogennosti obshchestva* [The concept of conflict potential of society]. *Upravlenie ekonomicheskimi sistemami: elektronnyj nauchnyj zhurnal*. № 12. URL: <http://uecs.ru/ekonomicheskaya-bezopasnost/item/3241-2014-12-19-06-58-57?pop=1&tmpl=component&print=1> (in Russian).
12. Plyusnin Yu.M. (1987). *Sociobiologiya i problema postroeniya teorii evolyucii biosocial'nosti* [Sociobiology and the problem of constructing a theory of the evolution of biosociality]. *Izvestiya SO AN SSSR*. Novosibirsk. Issue 1. № 3. Pp. 48–53 (in Russian).
13. Plyusnin Yu.M. (1990). *Problema biosocial'noj evolyucii: teoretiko-metodologicheskij analiz* [The problem of biosocial evolution: theoretical and methodological analysis]. Novosibirsk: Nauka. 240 p. (in Russian).
14. Plyusnin Yu.M. (1993). *Invariantnye struktury otnoshenij v biologicheskix i social'nyh sistemah* [Invariant structures of relationships in biological and social systems]. *Diss. v forme nauchnogo doklada na soisk. uch. st. doktora filosofskih nauk*. Novosibirsk. 42 p. (in Russian).
15. Raisky D.A. (2009). *Koncepciya vojn shestogo pokoleniya v kontekste mezhdunarodnoj bezopasnosti* [The concept of sixth generation wars in the context of international security]. *Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta*. Series 6. Issue. 3. Pp. 342–349 (in Russian).
16. Simonia N.A., Torkunov A.V. (2015). *Novyj mirovoj poryadok: ot bipolyarnosti k mnogopolyarnosti* [New world order: from bipolarity to multipolarity]. *Polis (Political Studies)*. № 3. Pp. 27–37 (in Russian).
17. Slipchenko V.I. (2002). *Vojny shestogo pokoleniya: oruzhie i voennoe iskusstvo budushchego* [Sixth Generation Wars: Weapons and the Art of War of the Future]. Moscow. 384 p. (in Russian).
18. Smolyan G. (2013). *Refleksivnoe upravlenie – tekhnologiya prinyatiya manipulyativnyh reshenij* [Reflexive control - a technology for making manipulative decisions]. *Trudy Instituta sistemnogo analiza RAN: zhurnal*. T. 63. № 2. Pp. 54–61 (in Russian).
19. Sun Tzu. (1950). *Traktat o voennom iskusstve. Perevod i issledovanie N.I. Konrada* [A treatise on the art of war. Translation and research by N.I. Conrad]. Moscow-Leningrad: Izd-vo AN. 404 p. (in Russian).
20. Tomas T.L.(2002). *Refleksivnoe upravlenie v Rossii: teoriya i voennye prilozheniya* [Reflexive control in Russia: theory and military applications]. *Refleksivnye processy i upravlenie: zhurnal*. T. 2. № 1. Pp. 71–89 (in Russian).
21. Trebin M.P. (2005). *Vojny XXI veka* [Wars of the XXI century]. Moscow. 608 p. (in Russian).
22. Shakleina T.A. (2015). *Liderstvo i sovremennyj mirovoj poryadok* [Leadership and the modern world order]. *Mezhdunarodnye processy*. Tom 13. № 4. Pp. 6–19 (in Russian).
23. *Engels i voennaya istoriya* [Engels and military history]. (1972). Moscow: Voenizdat. 275 p. (in Russian).
24. Averianova N., Voropayeva T. (2020). Information security of Ukraine: social and humanitarian aspects. *2020 IEEE International Conference on Problems of Infocommunications. Science and Technology (PIC S&T)*. Kharkiv. Pp. 511–514.
25. Averianova N., Voropaieva T. (2020). Transformation of the Collective Identity of Ukrainian Citizens After the Revolution of Dignity (2014–2019). *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*. 2020. № 7. P. 45–71.
26. Bērziņš J. (2014). *Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy*. Center for Security and Strategic Research: National Defence Academy of Latvia. 240 p.
27. Brian K. (2013). Annual. Research Review: The experience of youth with political conflict – challenging notions of resilience and encouraging research refinement. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. № 54. Pp. 461–473.
28. Chambers J. (2016). *Countering Gray-Zone Hybrid Threats. An Analysis of Russia's 'New Generation Warfare' and implications for the US Army*. Modern War Institute at West Point. 18 October.
29. Chekinov S.G., Bogdanov S. A. (2013). The Nature and Content of a New-Generation War. *Military Thought*. 2013. № 4. Pp. 12–22.

30. Esteban J. (2008). Polarization, fractionalization and conflict. *Journal of Peace Research*. Vol. 45. № 2. Pp. 163–182.
31. Fedyk N. (2016). Russian “New Generation” Warfare: Theory, Practice, and Lessons for U.S. Strategists. *Small Wars Journal*. 25.08.
32. Fisher M. (2016). In *D.N.C. Hack, Echoes of Russia’s New Approach to Power*. New York Times.
33. Karber P., Thibeault J. (2016). Russia’s New-Generation Warfare. *ARMY Magazine*. Т. 66. № 6.
34. Niblett Robin (2014). *Globalization and World Order*. Conference Report. London: Royal Institute of International Affairs.
35. Nye J. (2004). *Understanding International Conflicts. An Introduction to Theory and History*. Longman Classics in Political Science. Sixth edition. Cambridge: Harvard University Press. 240 p.
36. Pettersson Therese, Hogbladh Stina, Oberg Magnus (2019). Organized violence, 1989–2018 and peace agreements. *Journal of Peace Research*. Vol. 56 (June). Issue 4. Pp. 589–603.
37. Sinclair N. (2016). Old Generation Warfare: The Evolution – Not Revolution – of the Russian Way of Warfare. *Military Review*. №5-6. Pp. 8–15.
38. Strasheim Julia (2016). Power-Sharing, Commitment Problems, and Armed Conflict in Ukraine. *Civil Wars*. 18 (1). Pp. 25–44.
39. Themner Lotta, Wallensteen Peter (2014). Armed conflicts, 1946–2013. *Journal of Peace Research*. Vol. 51. Issue 4. Pp. 541–554.
40. Wallensteen P., Wiewiorka M., Abraham I., Aggestam K., Bellamy A., Cederman L.E., Ferret J., Vilmer J.B., Heitmeyer W., Muvumba-Sellström A., Nathan L., Shinoda H., Stepanova E., Odgers Ortiz O. (2018). Violence, wars, peace, security. *Rethinking society for the 21st century. Report of the International Panel on Social Progress*. Edited by International Panel on Social Progress (IPSP). Cambridge: Cambridge University Press. P. 411–456.

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.29.3>
УДК 94 (477)

Наталія Безсмертна

молодший науковий співробітник,
відділ української філології,
Науково-дослідний інститут українознавства
Міністерства освіти і науки України, м. Київ

ORCID:0000-0002-6463-0920
Email: Natalia_bs@ukr.net

СТАНОВИЩЕ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ У РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ В УМОВАХ РЕВАНШИСТСЬКОЇ ПОЛІТИКИ КРЕМЛЯ ЩОДО УКРАЇНИ

Анотація. Проаналізовано становище української діаспори у Російській Федерації (далі – РФ) в умовах політики реваншу Кремля щодо України й українців. Охарактеризовано політику РФ відносно поступового й цілеспрямованого поглинання неросійських народів РФ й остаточне перетворення їх у росіян («русских»). Осмислено місце української діаспори в сучасній РФ, ґрунтуючись на даних переписів населення (1989 р., 2002 р, 2010 р.). З’ясовано, що РФ проводить жорстку агресивну політику асиміляції щодо української діаспори, нав’язує свою неоімперську ідеологію, закриває діаспорні об’єднання, українські церкви, застосовує репресивні заходи проти місцевих українців, у зв’язку з чим, вони змушені приховувати свою національність. Виявлено, що внаслідок такої асиміляційної політики центральної влади українська діаспора у РФ втрачає свою самобутність та неповторність, забуває свою рідну українську мову, історію, традиції і звичаї, поступово асимілюючись і зливаючись з російським народом. Зазначено, що з боку Української держави потрібно запровадити нову дієву Програму взаємодії із зарубіжними українцями, оскільки Програма (2018 – 2020) втратила свою актуальність. Запропоновано включити у нову Програму інформацію про різні заходи (конгреси, конференції, круглі столи, семінари, фестивалі, кінопокази), відвідуючи які українська діаспора з РФ буде знайомитися з українською мовою, історією, наукою, літературою, звичаями та традиціями, піснями, фільмами (кінофільмами, документальними фільмами, мультфільмами). Наголошено, що зараз влада РФ, прикриваючись пандемією, не надає дозвіл на в’їзд українській діаспорі РФ в Україну, тому є потреба залучати її до онлайн-заходів (онлайн-конференції, вебінари тощо), які проводяться в Україні, а також створювати на Ютубі різноманітні канали з українським контентом (українські пісні, звичаї, традиції, легенди, заняття з української мови, історії і т.ін.) для популяризації всього українського у мережі Інтернет.